

ביאורים לפרקי אבות

פרק ג' משנה ט"ו

הכל צפוי, והרשות נתונה, ובטוב העולם נדון, והכל לפי רוב המעשה:

פירוש ר"ע מברטנורא

שהקדוש ברוך הוא יודע מה שיעשה האדם אם כן הוא מברך במעשיו שהיה צדיק או רשע, פי הרשות נתונה בידו לעשות טוב ורע ואין שום דבר שצריךהו כלל (א), וכיון שכן הוא, בטוב העולם נדון, להפריע מן הרשעים ולתן שכר טוב לצדיקים. שהחוטא חטא בראונו, ראוי שיענש. והצדיק היה צדיק בראונו, וראוי שקבל שכר (ב); והכל לפי רב המעשה. לפי מה שאדם כופל ומתמיד בעשיית הטוב קר שכרו מרבה. שאינו דומה המחלק מאה והובים לצדקה במאה פעמים, לנותן אותם בפעם אחת. וגרסת רמב"ם היא, והכל לפי רב המעשה, אבל לא על פי המעשה (ג).

הכל צפוי. כל מה שאדם עושה בחדרי חדרים גלוי לפניו: והרשות נתונה. בידו של אדם לעשות טוב ורע, בדכתיב (הרים ל) ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו'; ובטוב העולם נדון. במדת רחמים. ואף על פי כן אין הכל שוין במדה זו, לפי שהכל לפי רב המעשה. המרבה במעשים טובים נותנים לו רחמים מרבים, והממעיט במעשים טובים ממעיטים לו ברחמים. פרוש אחר, והכל לפי רב המעשה, לפי רב מעשיו של אדם הוא נדון, אם רב זכויות וכאי, אם רב עונות חייב, ורמב"ם פירש, הכל צפוי, כל מעשה בני אדם מה שעשה ומה שעתיד לעשות הכל גלוי לפניו, ולא תאמר כיון

עיקר תוספות יו"ט

בהנה אף מה שהוא עתיד בערכנו אלא שאין בנו כח להשיגו ולהבינו בו. ועין תוספות יום טוב שהאריך בזה: (ג) לא נמצא כן בפרוש הרמב"ם. אלא זה לשונו, ואמר שדין השם יתברך עם בני אדם אמנם הוא בחדס ובטוב לא כפי הדין הראוי אליהם, כמו שבאר יתברך מדרכיו ואמר ארץ אפים לצדיקים ולרשעים. ואמר המשוור (תהלים קמה) טוב ה' לכל: (ד) עין תוספות יום טוב שהאריך בזה וסיים וזה לשונו, והוי יודע דמכל מקום נפרעין מן האדם לפי מעשיו, שהאומר הקדוש ברוך הוא ויתן הוא ויתרו מעיו, אלא מאריך אפו וכן העולם בטוב שלא יתן נאכד ונפסד, וגבי דיליה לעתים ידועים אצלו יתברך זכרו נצח:

(א) שאין ידיעתו יתברך בידיעתנו. ואף על פי שאנו אומרים בו גם כן ידיעה, אין זה אלא בשתוף גמור. וכמו שאין בנו כח לדעת אמית מציאיותו יתברך בו, כך אין בנו כח להשיג ולמצא דעתו, כי הוא ודעתו אחד לא כהאדם שהוא ודעתו שנים כו'. וכתב הר"מ אלמושינו שדעת הרמב"ם כמו שכתב המדרש שמואל, וזה לשונו, ומעקרא לא קשיא מידי, לפי שידיעתו יתברך הוא בצופה ומביט העשה שעושה האדם והרי אין ראיה האדם מכרחת למעשה וזולתו, כך צפית השם יתברך מעשה האדם אינו מכרחתו, וידיעתו יתברך העתיד הוא אצלו הנה, שאין לפניו קדימה ואחור, שאינו בחק הזמן. עד כאן. וזהו ההבדל ידיעתו מדיעתנו, שידיעתו תמיד

פרק ד' משנה ב'

אֲרִישֵׁעַ בֶּן אֲבוֹתָהּ אוֹמֵר: הַלְלוּמֵד יָדָד לְמָה הוּא דוֹמָה: לְדָוִד בְּתוֹבָה עַל נֵיר חֲדָשׁ, וְהַלְלוּמֵד זָקֵן לְמָה הוּא דוֹמָה: לְדָוִד בְּתוֹבָה עַל נֵיר מְחֻזָּק.^א
רַבִּי יוֹסִי בַר יְהוֹדָה אִישׁ פֶּפֶר הַבְּבִלִי אוֹמֵר: הַלְלוּמֵד מִן הַקְּטַנִּים לְמָה הוּא דוֹמָה: לְאוֹבֵד עֲנָבִים קְחוֹת וְשׁוֹתָה יַיִן מִגִּתּוֹ, וְהַלְלוּמֵד מִן הַזְּקֵנִים לְמָה הוּא דוֹמָה: לְאוֹבֵד עֲנָבִים בְּשׁוֹלוֹת וְשׁוֹתָה יַיִן יָשָׁן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵל תִּסְתַּבֵּל בְּקִנְיָן, אֲלֵא, בְּמָה שֵׁיטַשׁ בּוֹ, יֵשׁ קִנְיָן חֲדָשׁ מֵלֵא יָשָׁן, וְיָשָׁן שֶׁאֲבִלּוּ חֲדָשׁ אֵין בּוֹ:

פירוש ר"ע מברטנורא

צרכה ואין דבריו מתקבלים ומתישבים על הלב (א); ויו מגתו. ששמריו מערבים בתוכו. כך חכמת הילד מערבת ספקות יש בה (א); המושך בצד השני

על ניר חדש. שהוא מתקיים. כך גרסת היללות אינה משתבחת: ענבים קחות. שלא נתבשלו כל צרכן ומקחות את השינים. כך חכמת הילד לא נתשקה כל

יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד

רבי אומר . . .

ביאור תורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שיל"ז

ג: טו) הכל צפוי

זו: „הכל“, כל פרט ופרט שבבריאה, עד לפרט הכי קטן שבה, „צפוי“ ומושג בהשגחה פרטית.²

ידועה שיטת הבעל שם טוב בענין השגחה פרטית, שההשגחה היא על כל פרטי הנבראים, גם בדומם צומח וחי. ומפשטות לשון משנתנו משמע כשיטה

(1) ראה הוספות לכתר שם טוב סקכ"ה. (2) משיחת ש"פ תבוא תשמ"ז – על פי רשימת השומעים בלבד.

ד: כ) יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו

לרחובה של עיר וקירוב יהודים לתורה היא בגדר „יין חדש“, ומכיון שכן אינה שייכת אליו, שהרי הוא „קנקן ישן“ – „זקן ואינה לפי כבודו!“

על זה אומר התנא שיתכן „קנקן ישן שאפילו חדש אין בו“ – עניני עבודת ה' „הזדקנו“ אצלו ונעשים ללא חיות והתלהבות, כ„יין חדש“ החי ותוסס.

ויש לומר עוד, ש„יין חדש“ רומז על השליחות המיוחדת של דורנו – העבודה של זירזו הגאולה על ידי הפצת היהדות ומעיינות החסידות בכל אתר ואתר. גם מי שהוא בבחינת „קנקן ישן“, איפוא, חייב להרתם לעבודה זו, ומתוך חיות והתלהבות.

אדם הנמצא בראשית דרכו בלימוד החסידות ודרכי, „קנקן חדש“, עלול לחשוב שהשליחות והחובה של הפצת היהדות ומעיינות החסידות אינה מוטלת עליו. לאדם כזה אומר התנא, שבאם יתמסר לשליחות זו באמת, בידו להיות „מלא ישן“, שדעת זקנים נוחה ממנו, שהרי הוא מקבל אז ממקורו של המעייין. לאידך, יש אדם שלמד בישיבת „תומכי תמימים“ לפני זמן רב, והוא נתן לרבים השפעה והדרכה בתורת החסידות, בבחינת „קנקן ישן“ – יהודים רבים „השתמשו“ בו לצורך „קידוש“ (עשה טוב) ו„הבדלה“ (סור מרע). אדם כזה עלול לטעון, שהעבודה של יציאה

(1) משיחת ש"פ תבוא תשמ"ז – על פי רשימת השומעים בלבד.

כך יש ילד שטעמו כטעם זקנים, ויש זקנים פחותים במעלת החקמה מן הילדים:

רבי אומר אל תסתכל בקנקן. רבי פליג אדרי יוסי רבי יהודה, ואמר כי כמו שיש קנקן חדש מלא יין ישן

עיקר תוספות יו"ט

ענבים שאינם מבשלות, שבעודן בין שני ירגיש כרעוּתם: (א) כמו שתית היין מהגת ייטב לו בשתינו כי יערב לחך, אבל בחדרי בטנו ימלא מכאובות. ועין תוספות יום טוב: כמו שתית היין מהגת ייטב לו בשתינו כי יערב לחך, אבל בחדרי בטנו ימלא מכאובות. ועין תוספות יום טוב:

(ב) ילד. לשון הרמב"ם, שהלומד בימי הילדות בו, ואם כן פרושו הלומד כשהוא ילד. ועין תוספות יום טוב: מחוק. שכבר נחקקו בדיעתו חשבונות רבים מעניני העולם וכשיצא לזכר דברי תורה יצטרף למוחקקם לאותם המחשבות ולא יוכל לזה בשלמות. ולכך לא תנן ישן, שהוא הפך חדש. הרי"א: (ג) כמו אבילת

